

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتكارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان انگلیسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی همگانی

عنوان پایان نامه

بررسی ساختار فعل در گویش کرمانشاهی

اساتید راهنما:

آقای دکتر خسرو غلامعلیزاده

آقای دکتر عامر قیطوری

نگارش:

فرحناز کبودی

اسفند ماه ۱۳۹۰

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروہ ربان انگلیسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته زبانشناسی همگانی

نگارش: فرحناز کبودی

تحت عنوان

پررسی ساختار فعل در گویش کردی کرمانشاهی

در تاریخ ۱۳۹۰/۰۶/۱۲ به تصویب نهایی رسید.

- ۱- استاد راهنما: آقای دکتر خسرو غلامعلی زاده
..... اعضاء: با مرتبه علمی: استادیار

۲- استاد راهنما: آقای دکتر عامر قیطوری
..... اعضاء: با مرتبه علمی: دانشیار

۳- استاد داور گروه: آقای دکتر شجاع تفکری رضابی
..... اعضاء: با مرتبه علمی: استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه: آقای دکتر محمد علی اکبری
..... اعضاء: با مرتبه علمی: استادیار

سپاسگزاری

سپاس بی پایان ایزد دانا را که به ما آموخت که چگونه بیاموزیم

نقص‌ها و کمبودهای این تحقیق مستقیماً و به طور کامل متوجه محقق پایان نامه است، اما به حق اگر نقطه‌ی قوتی در این پایان نامه وجود دارد قطعاً به خاطر لطف و توجه ویژه‌ی اساتید، خانواده، دوستان و تمامی کسانی است که در این مسیر محقق را همراهی کردند. به خاطر همه‌ی این خوبی‌ها دور از ادب است که از این عزیزان مراتب سپاس و قدردانی به عمل نیاید.

پیش از همه چیز از مادرم، همسرم خوبم جناب آقای فریبرز پورسلمان و فرزندان نازنینم مهتاب و پگاه، به خاطر همراهی و صبوریشان در طول دوران تحصیل و انجام پایان‌نامه تشکر می‌کنم. اگر نبود همراهی این عزیزان، انجام کار برایم بسی سخت و شاید غیرممکن می‌شد.

از اساتید محترم دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی به‌خصوص، جناب آقای دکتر خسرو غلامعلی زاده و جناب آقای دکتر عامر قیطور سپاسگزارم. همچنین از جناب آقای یزدانی و خانم صالحی مشکرم. از تمامی دوستان و هم‌دانشجویان دوران تحصیلم و همچنین همکاران خوبم، خصوصاً از دوست و همکار بسیار عزیزم سرکار خانم غضنفری تشکر می‌کنم.

چکیده:

گویش‌شناسی به عنوان یکی از شاخه‌های مهم علم زبانشناسی، امروزه توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. زبان کردی یکی از زبان‌های ایرانی است، که بررسی آن می‌تواند نتایج نظری و عملی بسیاری در برداشته باشد. زبان کردی خود به سه شاخه‌ی شمالی، مرکزی و جنوبی تقسیم می‌شود. کردی کرمانشاهی به همراه گویش‌های سنجابی، کله‌ی و لکی در شاخه‌ی جنوبی قرار دارد. کردی کرمانشاهی یکی از مهم‌ترین این گویش‌هاست که می‌توان گفت بیشترین گویشور را در بین شاخه‌ی جنوبی دارد.

بررسی ساختار فعل در هر زبان و گویش می‌تواند کلید و راهنمایی برای شناخت بهتر و دقیق‌تر دستور زبان باشد، زیرا دیگر عناصر جمله بر گرد فعل می‌گردند. در این تحقیق توصیفی سعی بر آن شده است که با دیدگاه علمی ساخت فعل به لحاظ صوری و تصریفی بررسی شود. ساخت فعل، حتی در ساختواره‌ی اشتراقی، نیز در مواردی با نحو آمیخته است و به همین دلیل بررسی آن با دیدگاه واژه‌نحوی ضروری به نظر می‌رسد. تصریف فعل، نیز بخش قابل توجهی از ساخت فعل را به خود اختصاص می‌دهد و ارتباط آن را با نحو نمی‌توان انکار کرد. در تصریف فعل، نحو نقش بسیار تأثیرگذار و مهمی دارد و در بخش چهارم این تحقیق تا حد امکان به بررسی آن پرداخته شده است.

ساخت صوری فعل، که در واقع جنبه اشتراقی فعل را بیش از همه مدنظر دارد، به ساختهای مختلف فعل از جمله ساده، مرکب، عبارت فعلی، پیشوندی، پسوندی، لازم یک‌شناسه، افعال کمکی، ساختهای مجھول و سبی و مواردی از این قبیل پرداخته است. در بخش تصریف فعل شناسه‌های شخص و شمار و سیستم زمان، وجه و نمود فعل بیش از همه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مطابقه‌ی فاعل با فعل از جمله موارد اصلی است که در بخش شناسه‌ی شخص و شمار مورد توجه قرار گرفته است. در کنار این مورد پدیده‌های گوناگون مرتبط با تصریف فعل از جمله همتایبینی و مواردی از این قبیل بررسی شده‌اند. نکته‌ی درخور توجه در میان همه‌ی این موارد تصریفی بودن ساخت مجھول در گویش کردی کرمانشاهی است که شباهت زیادی به پارسی باستان دارد. بررسی تصریف فعل در کردی کرمانشاهی، با توجه به مقیاس‌های جهانی، نیز از مواردی است که تا حد امکان سعی شده است که مورد بررسی قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: گویش کردی کرمانشاهی، ساخت فعل در کردی کرمانشاهی، تصریف فعل در کردی کرمانشاهی، ساخت اشتراقی فعل در کردی کرمانشاهی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : طرح مسئله
۲	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ تعریف موضوع
۶	۳-۱ اهداف پژوهش
۷	۴-۱ اهمیت پژوهش
۹۰	۵-۱ روش تحقیق
۱۱	۶-۱ مروری بر مطالعات پیشین
۱۴	۷-۱ پی‌نوشت
	فصل دوم : مفاهیم کلی ساختوازه و دیدگاه‌های آن
۱۶	۱-۲ مقدمه
۱۶	۲-۲ ساختوازه
۱۷	۱-۲-۲ واژه
۱۸	۱-۲-۲-۱ واژه از نظر ساخت
۱۸	۲-۲-۲ تکواز
۱۹	۱-۲-۲-۲ تکوازگونه
۱۹	۲-۲-۲-۲ تکواز صفر
۲۰	۳-۲-۲-۲ انواع تکواز
۲۰	۴-۲-۲-۲ ترتیب تکوازها
۲۲	۳-۲-۲ بن یا ستاک
۲۴	۴-۲-۲ ریشه
۲۴	۵-۲-۲ پایه
۲۵	۶-۲-۲ انواع ساختوازه
۲۵	۱-۶-۲-۲ ساختوازه‌ی اشتراقی
۲۵	۲-۶-۲-۲ ساختوازه‌ی تصریفی
۲۷	۷-۲-۲ روابط ساختوازی
۲۸	۸-۲-۲ فرآیندهای ساختوازی
۲۹	۹-۲-۲ دیدگاه‌های ساختوازی
۳۰	۱-۹-۲-۲ مدل‌های دیدگاه ساختوازه‌ی تصریفی
	فصل سوم : ساخت صوری فعل
۳۶	۱-۳ فعل و ساختار صوری آن
۳۸	۱-۱-۳ افعال اصلی و اجزاء سازنده‌ی آن
۳۹	۱-۱-۱-۳ افعال ساده
۳۹	۲-۱-۱-۳ افعال مرکب

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴۱	۱-۲-۱-۳ گروه اسمی
۴۲	۲-۲-۱-۱-۳ گروه صفتی
۴۳	۳-۲-۱-۱-۳ گروه قیدی
۴۴	۳-۱-۱-۳ عبارت فعلی
۴۵	۴-۱-۱-۳ فعل‌های پیشوندی
۴۷	۵-۱-۱-۳ افعال پسوندی
۴۸	۶-۱-۱-۳ فعل‌های لازم یک‌شخصه
۵۰	۷-۱-۱-۳ افعال ربطی
۵۲	۲-۱-۱-۳ افعال غیراصلی
۵۳	۱-۲-۱-۳ افعال معین
۵۳	۲-۲-۱-۳ افعال وجهی
۵۴	۳-۱-۳ ساختار ظاهری افعال متعدد و لازم
۵۵	۱-۳-۱-۳ افعالی که همیشه متعدد یا لازم هستند
۵۵	۲-۳-۱-۳ افعال متعدد که از صورت لازم فعل ساخته می‌شوند
۶۱	۱-۲-۳-۱-۳ افعال سببی‌نما
۶۱	۳-۳-۱-۳ ساخت مجھول
۶۴	۱-۳-۳-۱-۳ افعال مجھول‌نما
۶۶	۲-۳-۳-۱-۳ محدودیت‌های مجھول‌سازی
۶۶	۴-۱-۳ ساخت فعل امری
۶۸	۵-۱-۳ فعل‌های وابسته
۶۸	۶-۱-۳ مصدر
۷۰	۷-۱-۳ پی‌نوشت

فصل چهارم : تصریف فعل

۷۲	۱-۴ مقدمه
۷۴	۴-۲ اصول جهانی در تصریف
۷۵	۱-۲-۴ فرآیندهای صرفی در گویش کردی کرمانشاهی
۷۵	۲-۲-۴ تصریف یا اشتقاق
۸۱	۳-۴ مقوله‌های واژ- نحوی
۸۳	۱-۳-۴ تصریف شخص و شمار
۸۴	۱-۱-۳-۴ شناسه‌های شخص و شمار در زمان گذشته
۸۷	۲-۱-۳-۴ جهانی‌های شناسه‌ی شخص و شمار صفر
۸۸	۲-۳-۴ تصریف مجھول
۹۰	۳-۳-۴ همتابینی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۳	۴-۳-۴ تصریف زمان، وجه و نمود
۹۵	۱-۴-۳-۴ نمود
۹۸	۲-۴-۳-۴ وجه
۱۰۱	۳-۴-۳-۴ زمان
۱۰۴	۵-۳-۴ تعویض
	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۰۷	۱-۵ نتیجه‌گیری
۱۰۹	۲-۵ پیشنهادات
	ضمائمه
۱۱۰	واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی
۱۱۴	منابع و مأخذ
	فهرست نمودارها
۱۹	نمودار (۱-۲)
۲۰	نمودار (۲-۲)
۲۱	نمودار (۳-۲)
۲۱	نمودار (۴-۲)
۲۷	نمودار (۵-۲)
۳۳	نمودار (۶-۲)
۳۷	نمودار (۱-۳) الف
۳۷	نمودار (۱-۳) ب
۴۲	نمودار (۲-۳)
۴۲	نمودار (۳-۳)
۴۳	نمودار (۴-۳)
۴۳	نمودار (۵-۳)
۴۴	نمودار (۶-۳)
۴۷	نمودار (۷-۳) الف
۴۷	نمودار (۷-۳) ب
۴۸	نمودار (۸-۳)
۸۹	نمودار (۱-۴)
۸۹	نمودار (۲-۴)
۸۹	نمودار (۳-۴)
۱۰۱	نمودار (۴-۴)
۱۰۲	نمودار (۵-۴)
۱۰۲	نمودار (۶-۴)

فهرست نمودارها

صفحه		عنوان
۱۰۳	نمودار (۷-۴)
۱۰۸	نمودار (۱-۵)

فهرست جدول‌ها

۲	جدول (۱-۱)
۲۴	جدول (۱-۲)
۴۹	جدول (۱-۳)
۵۱	جدول (۲-۳)
۵۸	جدول (۳-۳)
۵۹	جدول (۴-۳)
۵۹	جدول (۵-۳)
۶۳	جدول (۶-۳)
۶۳	جدول (۷-۳)
۶۷	جدول (۸-۳)
۶۷	جدول (۹-۳)
۶۸	جدول (۱۰-۳)
۷۳	جدول (۱-۴)
۸۴	جدول (۲-۴)
۸۴	جدول (۳-۴)
۸۵	جدول (۴-۴)
۸۵	جدول (۵-۴)
۸۵	جدول (۶-۴)
۸۶	جدول (۷-۴)
۸۶	جدول (۸-۴)
۸۶	جدول (۹-۴)
۸۷	جدول (۱۰-۴)
۸۷	جدول (۱۱-۴)
۹۱	جدول (۱۲-۴)
۹۱	جدول (۱۳-۴)
۹۱	جدول (۱۴-۴)
۹۲	جدول (۱۵-۴)
۹۲	جدول (۱۶-۴)
۹۳	جدول (۱۷-۴)
۹۳	جدول (۱۸-۴)

فهرست جداول ها

صفحه	عنوان
۹۶	جدول(۱۹-۴)
۹۷	جدول(۲۰-۴)
۹۷	جدول(۲۱-۴)
۱۰۰	جدول(۲۲-۴)
۱۰۴	جدول(۲۳-۴)
۱۰۵	جدول(۲۴-۴)
۱۰۵	جدول(۲۵-۴)
	نقشه
۳	نقشه(۱-۱)

مخفف‌ها و علائم اختصاری

نشاره	توضیح
/	یا
//	واج نویسی
→	تبدیل می‌شود به
[]	آوا نویسی
Ø	عنصرتهی
*	بدساخت
" "	نقل قول مستقیم
V'	گروه فعلی
N'	گروه اسمی
A'	گروه صفتی
Adv'	گروه قیدی
p'	گروه حرف اضافه
V	فعل
N	اسم
A	صفت
Adv	قید
P	حرف اضافه
۱م	اول شخص مفرد
۲م	دوم شخص مفرد
۳م	سوم شخص مفرد
۱ج	اول شخص جمع
۲ج	دوم شخص جمع
۳ج	سوم شخص جمع
گ	گذشته
فا	فاعل
مف	مفعول
مف م	مفعول مستقیم
مف غ	مفعول غیرمستقیم
مش	مشخصگر
مع	معرفه

جا	جانشین
ض	ضمیر
پا	پایه
ح ا	حرف اضافه
ف	فعل
ص	صفت
ق	قيد
ا	اسم

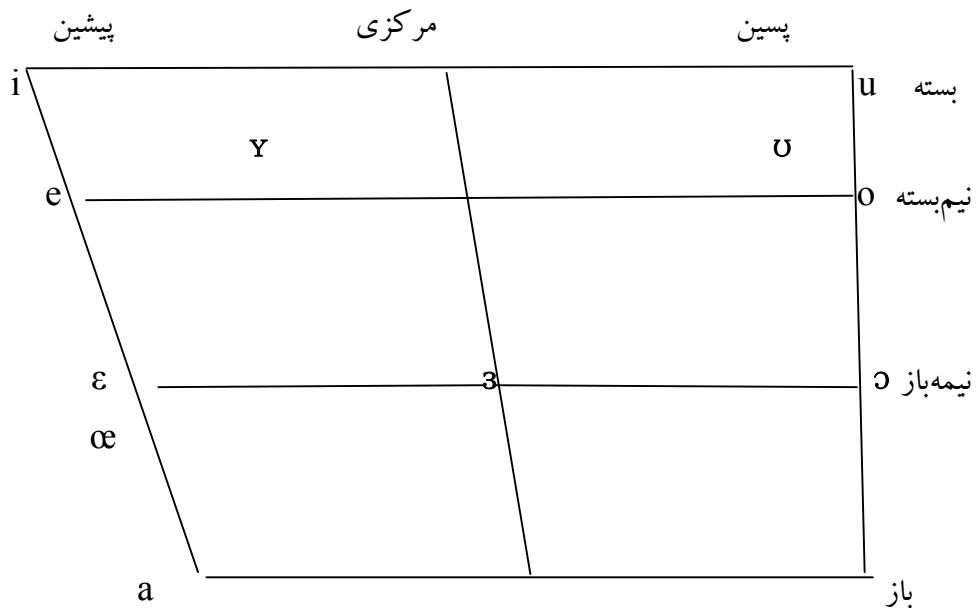
آواهای گویش کردی کرمانشاهی

۱- همخوان‌ها

جایگاه تولید شیوه تولید	لبی	لب و دندانی	دندانی	لثی	پیشکامی	نرمکامی	ملازی	حلقی	چاکنایی
انفجاری	p b		t d			k g	q		
سایشی		f v		s z	ʃ ʒ	x		h	
انسایشی (اسدادی - سایشی)					tʃ dʒ				
خیشومی	m			n		ŋ			
کناری سایشی				ɬ					
کناری				l					
لرزشی				r					
زنشی									
نیم واکه	w				j				

در جاهایی که در هر خانه دو علامت ثبت شده است، نشانه‌ی سمت راست یک همخوان واکدار است.

۲- واکه‌ها

۳- واکه‌ای مركب

[aɪ]، مانند /baɪm/ بیاییم

[eɪ]، مانند /koreɪʃ/ پسرها

[oʊ]، مانند /ketoʊ/ کتاب

فصل اول

طرح مسئله

۱- مقدمه

گویش‌های محلی در ایران متعدد و متنوع هستند. مطالعه‌ی این گویشها که خود بخشی از گویش‌های بی‌شمار ایرانی می‌باشد می‌تواند نتایج نظری و عملی بسیاری در برداشته باشد. از جمله این گونه مطالعات می‌تواند ما را در راه‌شناخت بهتر زبان فارسی و نیز غنی‌سازی آن کمک نماید. کرینبروک^۱ و اسپرل^۲ (۱۹۹۲: ۲۵) جمعیت کردهای ایران را در سال ۱۹۸۰ بالغ بر ۱۰٪ می‌دانند، که ۲۵٪ کل کردها را تشکیل می‌دهند. کردی کرمانشاهی یکی از این گویش‌های است که در غرب ایران رواج دارد.

استان کهن و باستانی کرمانشاه با مساحتی برابر با ۲۳۱۶۷ کیلومتر مربع در غرب کشور ایران زمین قرار گرفته است و از شمال به کردستان، از جنوب به استان لرستان و ایلام، از مشرق به همدان و از غرب به کردستان عراق محدود می‌شود.

خانواده‌ی زبان‌های هند و اروپایی به گروه‌هایی تقسیم می‌شود. یکی از مهم‌ترین آنها، زبان‌های هند و ایرانی است. زبان‌های هند و ایرانی به دو گروه تقسیم می‌شوند، هندی و ایرانی. از زبان ایرانی شاخه‌های فراوانی منشعب شده‌اند. زبان کردی یکی از زبان‌های ایرانی غربی است و در ایران، عراق، ترکیه و سوریه دارای بیشترین گویشور است. در نقشه‌ی پیشگفتار، مک دوال^۳ (۱۹۹۶: xvii) گویش کردی کرمانشاهی را از زبان‌های جنوب شرقی کردی می‌داند. زبان کردی ریشه‌ای بس عمیق در زبان کهن ایرانی دارد. شباهت تعداد قابل توجهی از واژگان این زبان با زبان فارسی کهن می‌تواند مهر تأییدی بر این ادعا باشد.

جدول (۱-۱)

فارسی امروزی	کردی	فارسی پهلوی
بهار	وهار	وهار
برف	ورف	وفر
غروب	ایواره	اورک

نمونه‌های واژگانی مقایسه‌ی سه گویش ایرانی، رضایی (۱۳۸۴)

رضایی به نقل از کزاری (۱۳۸۴: ۳-۱۳) پیوند این زبان را با دری کهن، پهلوی و اوستا، با ارائه‌ی شواهدی آشکار نشان می‌دهد؛ تا ارزش مطالعه‌ی چنین زبان‌ها و گویش‌های بومی را در بازشناخت گذشته‌ی ایران به نمایش بگذارد.

1- Kreyenbroek

2- Sperl

3- MC Dowall

باقری (۱۳۷۳: ۳۱) به نقل از نقشه‌ی تعلیمی زبان‌های خانواده‌ی هند و اروپایی مستخرج از زبان‌های جهان می‌یه^۱، فرهنگ‌نامه‌ی فرانسوی، کردی را از شاخه‌های شمال غربی که از ایرانی میانه منشعب شده است می‌داند.

(نقشه ۱-۱).

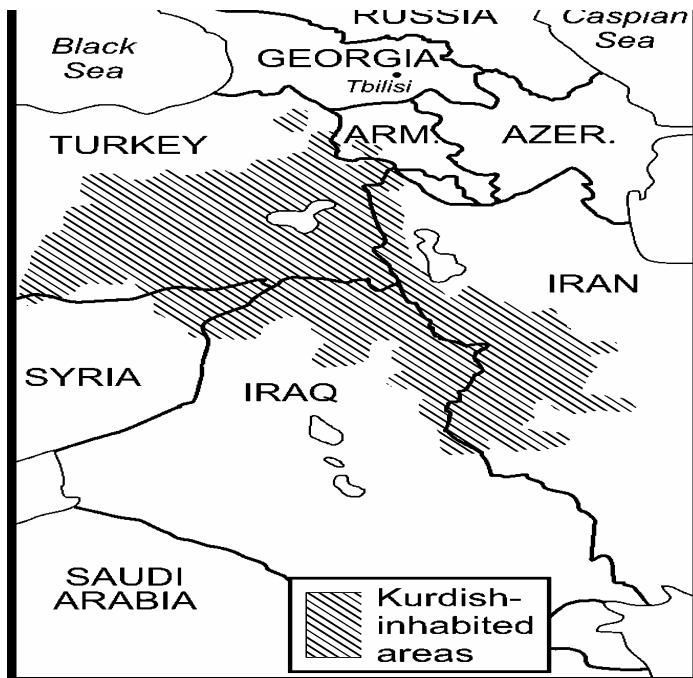

Figure 1. A map of the geographic location of Kurdish-speaking groups
I. Nasidze et al.

کردی کرمانشاهی در شهر کرمانشاه و اطراف آن تکلم می‌شود. بسیاری کردی کرمانشاهی را با کردی کلهری یکی می‌دانند که این نظر چندان درست به نظر نمی‌رسد، هرچند نمی‌توان مشابهت فراوان این دو گویش را نادیده گرفت. از جمله دلایل جدایی این دو گویش می‌توان به مجاورت کردی کرمانشاهی با فارسی کرمانشاهی و تعامل این دو با هم اشاره کرد و از سویی مرکزیت کرمانشاه در غرب کشور موجب آن شده است که کردزبانان کرمانشاهی با فارس زبانان سایر نقاط کشور نیز در تعامل باشند و از این رو فارسی در این گویش نقش پیدا کند.

۱-۲ تعریف موضوع

هر زبان یا گویش دارای ویژگی‌ها و خصوصیات منحصر به فرد صرفی و نحوی است. زبان کردی، نیز از این امر مشتبه نیست و دارای نظام صرفی و نحوی خاص خود است. بررسی این نظام در زبان‌هایی، مانند کردی که آثار مکتوب آن اندک است، با دشواری‌های خاص خود همراه است و به همین دلیل نگارنده

را در بیشتر بخش‌های تحقیق ناگزیر به استفاده و استمداد از صورت شفاهی زبان کرده است. دستورزبان یکی از بخش‌های اساسی در بررسی هر زبان است. دو بخش اصلی دستورزبان، یعنی صرف و نحو آنقدر گسترده و پیچیده هستند، که هریک به درختی تنومند شباهت دارند که هزاران شاخه ریز و درشت دارد. فعل، به عنوان یک عنصر جهانی در صرف و نحو زبان‌ها، ستون اصلی جمله است و بررسی آن در این زبان می‌تواند به شناخت دستور زبان کردی کمک قابل توجهی کند. بیکر^۱ (۲۰۰۴: ۲۳) می‌گوید: "فعل هسته‌ای است که جمله بر اساس آن ساخته می‌شود." جکندوف^۲ (۱۹۹۷) مشخصه‌ی [فاعل] را برای فعل در نظر می‌گیرد. جکندوف به این وسیله اهمیت فعل و مرکزیت آن را نشان می‌دهد، چراکه دو رکن جمله، یعنی نهاد و گزاره به این وسیله در فعل نشان داده شده است. بیکر (۲۰۰۴: ۳۲) در مورد اهمیت فعل می‌گوید: که در بسیاری از زبان‌ها فقط فعل از نظر زمان، وجه و نمود تصریف می‌شود و اسم یا صفت نقش کمنگی در این زمینه دارند. با توجه به اینکه زبان کردی کرمانشاهی تا حد زیادی متاثر از زبان فارسی بوده و هست، تعاریف و دسته‌بندی‌های فعل در زبان فارسی می‌تواند به فهم، درک و آموزش این زبان کمک کند.

فعل یکی از طبقات نحوی واژه است که دارای ویژگی‌های زیر است:

- ۱- اساساً نشان دهنده وقایع و حوادث و همچنین رابط یک حالت یا وضعیت به فاعل است.
- ۲- به تنها یی و یا در قالب یک گروه، حداقل گزاره را در جمله تشکیل می‌دهد.
- ۳- بر تعداد و انواع سازه‌های ممکن در جمله حاکمیت دارد.
- ۴- در زبان‌های تصریفی، زمان، وجه، جهت، میزان احتمال و مطابقه با دیگر سازه‌ها را می‌توان به وسیله‌ی فعل بیان کرد (مطابقه از نظر شخص، شمار و جنس).

تعاریف گوناگونی از فعل در دستورهای مختلف ارائه شده است. (دستور پنج استاد، ۱۳۴۴: ۱۳۱) در تعریف فعل می‌گوید: "یکی از اقسام نه گانه فعل (کنش) است و آن کلمه‌ای است که بر شدن یا بودن یا کاری کردن در یکی از سه زمان دلالت کند."

خانلری (۱۳۶۶: ۱۹) می‌گوید: "فعل آن کلمه است که دلالت می‌کند بر کردن کاری یا روی دادن امری یا داشتن حالتی در زمان گذشته یا اکنون یا آینده. هر فعل سه مفهوم کار یا حالت و زمان و شخص را در بردارد." خیامپور (۱۳۸۶: ۶۹) فعل را این گونه تعریف می‌کند: "فعل کلمه‌ای است که همیشه مسند باشد و به عبارت دیگر دلالت کند بر وقوع یا لا وقوع کاری در زمان معین از سه زمان گذشته، حال و آینده."

هادلستون^۳ و پلوم^۴ (۲۰۰۵: ۲) می‌گویند: "فعل طبقه‌ای از واژه‌های است، که مهم‌ترین ویژگی متمایز آن این است که برای زمان صرف می‌شود." تعریف غلامعلی زاده (۱۳۸۲: ۴۲) با تعاریف فوق متفاوت است

1- Baker

2- Jakendoff

3- Huddleston

4- Pullum